

ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LVI

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

Fondator

ION BERCIU

Editor

GABRIEL T. RUSTOIU

Colegiul editorial

RADU ARDEVAN - Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

NIKOLAUS BOROFFKA - Deutsches Archäologisches Institut, Berlin

DANIEL DUMITRAN - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

VALER MOGA - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

CHRISTOPHER F. E. PARE - Universitatea „Johannes Gutenberg”, Mainz

ZENO KARL PINTER - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

MARIUS PORUMB - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

VOLKER WOLLMANN - Obrigheim

Colegiul de redacție

HORIA CIUGUDEAN - director

RADU OTA - secretar de redacție

GEORGE BOUNEGRU - membru

CONSTANTIN INEL - membru

Adresa de corespondență:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

510010 ALBA IULIA

Str. Mihai Viteazul, 12-14

Tel. 0258/813300

Correspondence address:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

RO – 510010 ALBA IULIA

Mihai Viteazul St., 12-14

Tel. (+40) (258) 813300

revista.apulum@yahoo.com

www.mnuai.ro; www.muzeuluniriialba.ro; www.anuarulapulum.ro

© 2019 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII, ALBA IULIA

ISSN – 1013-428X

ISSN – 2247 – 8701

ISSN-L – 2247 – 8701

ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM

LVI

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

ALBA IULIA

MMXIX

Tehnoredactare: RADU OTA

Traducerea și verificarea textelor în limba engleză: ADINA GOȘA

Textele nepublicate nu se restituie.

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

CRISTIAN TITUS FLORESCU, Profesorul Sabin Adrian Luca, IX

STUDII – STUDIES

- SABIN ADRIAN LUCA, TIBERIU BOGDAN SAVA, DORU PĂCEȘILĂ, OANA GAZA, IULIANA STANCIU, GABRIELA SAVA, BIANCA ȘTEFAN, Date radiocarbon din situl arheologic de la Turdaș – Luncă (Cercetările preventive ale anului 2011) (III)
Radiocarbon data from Turdaș – Luncă archaeological site (the preventive researches from 2011) (III)..... 1
- MARIUS-MIHAI CIUTĂ, BEATRICE CIUTĂ, Din nou despre reprezentările de onagri din mediul cultural vinčian timpuriu
New data about the onager representations in the early Vinča culture..... 17
- MIHAELA-MARIA BARBU, MIHAI GLIGOR, Industria litică cioplită aparținând grupului cultural Foeni din situl de la Alba Iulia – „Lumea Nouă” (jud. Alba) (II)
Chipped lithic industry belonging to Foeni cultural group from Alba Iulia – Lumea Nouă archaeological site (Alba county) (II)..... 45
- CAROL KACSÓ, Contribuții la cunoașterea reprezentărilor antropomorfe și zoomorfe din Bronzul târziu în nord-vestul Transilvaniei
Beiträge zur Kenntnis der Spätbronzezeitlichen anthropomorphen und zoomorphen Darstellungen im nordwesten Transsilvaniens..... 67
- HORIA CIUGUDEAN, CLAES UHNÉR, COLLIN QUINN, GABRIEL BĂLAN, OVIDIU-MAXIM OARGĂ, ADRIAN COSMIN BOLOG, GABRIEL BALTEȘ, După 25 de ani: grupul Cugir-Band în lumina noilor cercetări
Twenty five years later: The Cugir-Band group in the light of

	<i>recent research</i>	89
AUREL RUSTOIU, SANDOR BERECKI, Craftsmanship and community in the eastern Carpathian basin during the Late Iron Age (4 th -3 rd centuries BC)		
	<i>Meșteșuguri și comunitate în estul Bazinului carpatic în cea de a doua vârstă a fierului (sec. 4-3 a.Chr.)</i>	131
PÉTER FORISEK, Arrian and Colchis. <i>Some datas about the religion and culture of Colchis in the early 2nd century AD according to the Periplus by Flavius Arrianus</i>		
	<i>Arrian și Colchida. Câteva date despre religia și cultura Colchidei la începutul sec. II p.Chr. după Periplus de Flavius Arrianus</i>	161
CĂTĂLIN PAVEL, Mithras in Apulum – an iconographic case study		
	<i>Mithras în Apulum – un studiu de caz iconografic</i>	171
GEORGE VALENTIN BOUNEGRU, BOGDAN PÂCLIȘAN, Două altare romane de la Apulum recent descoperite.....		
	<i>Two roman altars from Apulum recently discovered</i>	185
ISTVAN FABIAN, Prevenirea și controlul epidemiilor în armata romană		
	<i>Prevention and control of epidemics in the Roman army</i>	193
CĂLIN COSMA, Două morminte cu cai descoperite în cimitirul din secolele VII-VIII de la Șpălnaca/Șugud (jud. Alba)		
	<i>Deux tombes des chevaux découvertes dans le cimetière du 7me-8me siècles de Șpălnaca/Șugud (dep. Alba)</i>	199

RESTAURARE – CONSERVARE – INVESTIGAȚII

RESTORATION – CONSERVATION – INVESTIGATIONS

DAN ANGHEL, Suporturi pentru arderea ceramicii descoperite la Apulum		
	<i>Supports for firing ceramics discovered at Apulum</i>	227
SORIN ȘERBAN, Restaurarea unui vas glazurat de tip <i>kantharos</i> din colecția Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia		
	<i>The restoration of a glazed kantharos from the collection of the National Museum of Union Alba Iulia</i>	241

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

REVIEWS AND READER'S NOTES

HORIA CIUGUDEAN, Alin Frînculeasa, Angela Simalcsik, Bianca Preda, Daniel Garvăn, <i>Smeeni – Movila mare: monografia unui sit arheologic regăsit</i> , Bibliotheca Mousaios 13, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017, 517 pag., 136 planșe.....	249
GEORGE VALENTIN BOUNEGRU, Doina Benea, <i>Castrul roman de la Tibiscum</i> , Ed. ArtPres, Timișoara, 2018, 279 p., 65 figuri alb-negru, 8 planșe color.....	253
RADU OTA, Ovidiu Țentea, Florian Matei-Popescu, <i>Between Dacia and Moesia Inferior. The Roman forts in Muntenia under Trajan. Între Dacia și Moesia Inferior. Castele Romane din Muntenia în timpul lui Traian</i> , Ed. Mega, Bucharest, 2016, 70 p., 3 hărți, 26 figuri și fotografii color și alb-negru.....	255
RADU OTA, Ovidiu Țentea, Britta Burkhardt, <i>Baths on the Frontiers of Roman Dacia. Băile de pe frontierele Daciei romane</i> , Ed. Mega, Bucharest, 2017, 72 p., o hartă, 47 figuri și imagini alb-negru și color.....	259
RADU OTA, Dan Gheorghe Teodor, <i>Contribuții arheologice la problema etnogenezei românești</i> , Iași, Casa Editorială Demiurg, 2018, 149 pagini și 37 figuri alb-negru.....	262
RADU OTA, Dan Băcuet-Crișan, <i>Porta Mesesina în preajma anului 1000. Cercetări, situri, artefacte</i> , (ed. a 2-a) Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2015, 100 pagini, ilustrații și 53 figuri alb-negru.	268

NECROLOGURI

OBITUARIES

RADU OTA, GEORGE VALENTIN BOUNEGRU, <i>In memoriam Doina Benea</i>	272
CĂLIN COSMA, <i>In memoriam Nicolae Gudea</i>	274
Lista autorilor.....	277

IN MEMORIAM DOINA BENEA

La începutul primăverii, când natura reînvie, iar ciclul vieții își reia cursul, am primit vestea tristă a plecării din această lume a celei care a fost Doina Benea, profesor emerit al Universității de Vest Timișoara¹. După o îndelungată luptă cu boala, organismul său a cedat, lăsând în urmă un gol imens în sufletele celor care au apreciat-o și iubit-o. Absolventă a Facultății de Istorie și Filosofie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, a beneficiat de îndrumarea unor profesori celebri (Constantin Daicoviciu, Hadrian Daicoviciu, Nicolae Lascu, Ioan Iosif Russu, Ștefan Pascu și mulți alții), care i-au deschis drumul spre o carieră de excepție. Doina Benea a sfințit orice loc pe care l-a păstorit. Activitatea sa este una prodigioasă, reflectată de coordonarea științifică a șantierelor arheologice de la Tibiscum (al cărui responsabil științific a fost 36 ani) și Praetorium, înființarea și conducerea Centrului de Studii de Istorie și Arheologie „Constantin Daicoviciu”; activitatea din postura de cadru didactic și mai apoi Secretar Științific al Universității de Vest Timișoara, dar și din cea de muzeograf, de la Muzeul Regiunii Porților de Fier Drobeta-Turnu Severin și Muzeul Național al Banatului Timișoara. A reprezentat România la numeroase manifestări științifice, prelegerile Domniei Sale bucurându-se de numeroase aprecieri la nivelul forurilor internaționale, fiind cooptată în anul 2003, ca membru corespondent al Deutsches Archäologisches Institut din Berlin (Institutul German de Arheologie).

Opera sa științifică este remarcabilă, atât prin volumul informațiilor cât mai ales prin acuratețea interpretării izvoarelor narrative, epigrafice și arheologice. A fost cel mai bun cunoscător al perioadei Antichității de pe teritoriul Banatului. De asemenea, și-a pus amprenta decisivă asupra cercetării vieții militare din Dacia romană atât prin monografia dedicată legiunilor a VII-a Claudia Pia Fidelis și a III-a Flavia Felix (*Din istoria militară a Moesiei*

¹ O frumoasă biografie a fost semnată de Valy Ceia, conferențiar în cadrul Universității de Vest Timișoara. Vezi: V. Ceia, „Laudatio. In honorem emeriti professoris Doina Benea”, *Arheovest. Interdisciplinaritate în arheologie și istorie*, V1. In Hororem Prof. Univ. Emerit Doina Benea, Szeged, 2017, p. XXIII-XXXIII.

Superior și a Daciei: Legiunile a VII-a Claudia Pia Fidelis și a III-a Flavia Felix, Cluj-Napoca, 1983), care a constituit teza de doctorat a Domniei sale, cât și prin numeroasele studii și articole dedicate subiectului. Ținem să amintim câteva lucrări foarte importante pentru studierea Daciei romane: *Dacia sud-vestică în secolele III-IV*, apărută în două volume (Timișoara, 1996, 1999); *Istoria așezărilor de tip vici militares din Dacia romană* (Timișoara, 2003), *Damnatio memoriae în arhitectura romană târzie de la Dunărea de Jos* (2004, în colaborare cu Ioana Hica); și nu în ultimul rând, veritabilul tratat numit *Istoria Banatului în Antichitate* (Timișoara, 2013), reeditat trei ani mai târziu sub denumirea *Istoria Banatului, Antichitatea* (București, 2016, cu adăugiri). Acestea se adaugă peste 200 studii, articole și recenzii publicate în reviste din țară și străinătate. De asemenea, a coordonat editarea revistei catedrei de Istorie a Universității timișorene, *Studii de Istorie a Banatului*, și a publicației Centrului de Studii de Istorie și Arheologie „Constantin Daicoviciu”, *Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis*.

Una dintre cele mai importante realizări ale profesorului Doina Benea este crearea unei școli de arheologie la Timișoara, concretizată prin înființarea Centrului de Studii de Istorie și Arheologie „Constantin Daicoviciu” din cadrul Universității de Vest, unde s-au format numeroși masteranzi și doctoranzi sub directă sa coordonare. Astfel, a adus un pios omagiu unuia dintre mentorii pe care i-a avut, academicianul Constantin Daicoviciu, al cărui nume l-a folosit la denumirea instituției.

Rar am întâlnit o asemenea personalitate care să aibă o influență atât de pregnantă asupra învățăceilor. Ne amintim cu plăcere momentele când ajungea la Alba Iulia împreună cu studenți, masteranzi și doctoranzi, pentru a se documenta din Biblioteca Muzeului Național al Unirii Alba Iulia. Ajunsesse să se apropie foarte mult de „copiii săi”, fiind un exemplu de comportament în viață și în profesie. După înscrierea la studiile doctorale din cadrul Universității timișorene, a urmat „adoptarea” noastră. Rezultatele sunt concludente, întrucât numeroși foști doctoranzi au ajuns să profeseze în învățământ și cercetare, mulți dintre aceștia publicând lucrări de specialitate bine primite de critica de specialitate.

Plecarea Domniei sale din această lume lasă un imens gol în lumea științifică și în sufletele noastre. Sperăm ca foștii doctoranzi să-i ducă mai departe munca, atât prin continuarea cercetărilor de la Tibiscum și Praetorium, formarea de noi specialiști cât și prin continuarea activității în cadrul Centrului de Studii de Istorie și Arheologie „Constantin Daicoviciu” pe care domnia sa l-a păstorit.

Sit tibi terra levis!

Radu OTA, George Valentin BOUNEGRU